

Geopoetika izdavaštvo

Beograd, Gospodar Jovanova 65

Tel./Fax: +381 (0) 11 262 97 07

+381 (0) 11 303 48 49

e-mail: beograd@geopoetika.com

www.geopoetika.com

Glavni urednik

Vladislav Bajac

Izvršni urednik

Jasna Novakov Sibinović

Lektura i korektura

Marija Lazović

Naslovna strana

Koan

Beograd, 2014

Izdavačko preduzeće
Geopoetika izdavaštvo

Za izdavača
Vladislav Bajac

Priprema za štampu
Aleksandar Karajović

Štampa
Art-print
Novi Sad

CIP – Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

821.112.2-31

ХОПЕ, Фелицитас, 1960–

Hope / Felicitas Hope ; prevela s nemačkog
Tijana Tropin. – Beograd : Geopoetika izdavaštvo,
2014 (Novi Sad : Art print). – 259 str. ; 20 cm.
– (Edicija Svet proze / [Geopoetika izdavaštvo])

Prevod dela: Hoppe / Felicitas Hoppe.

ISBN 978-86-6145-165-2

COBISS.SR-ID 209597452

2

Miramare

„Oproštaj mi je iskidao srce“, piše Felicitas nedugo pre svog ukrcavanja za Australiju prvog novembra 1974. u pismu iz Njujorka u Hameln i nastavlja: „Ali već jutros za doručkom mi je moj otac otmičar tačno objasnio kako brzo sraste jedno takvo srce, čudo anatomije. Uostalom, u pravu je. Kad smo se u Brentfordu popeli u voz, zbilja sam još osećala da bi mi čak i Lusi Bel mogla nedostajati. To se, međutim, vrlo brzo rasplinulo. Na kraju krajeva, dovoljno je ako nedostaje jednom od nas, iako on, otkako smo na putu, nije potrošio ni jednu jedinu reč na nju.

Ali kako to biva, sasvim uopšteno govoreći, da se sve tako brzo gubi u daljini? Već posle prvih sati u vozu ne samo da je Lusi izgubila lice već i Marta postaje nejasna, čak i Bejmi lagano počinje da bleđi. Samo, šta ako odjednom i Vejn nestane? Nekako ne mogu da se oslobodim podozrenja da mi nedostaje snaga sećanja, ne zato što ne mogu da se sećam već zato što je mesto za sećanje ograničeno, jer sam najveći oproštaj odavno ostavila za sobom. U mom sećanju ima mesta samo za jednu porodicu, a ono je zauzeto, jer pripada vama.“

Ton kojim se ovde piše, patos koji je već kod mlade Hopeove tako tipično visokoparan, ostaje obeležje raspoznavanja beskrajnog niza pisama (povremeno redundantnih) koje će Felicitas sastavljati za vreme idućih sedmica na pučini između Njujorka i Adelejda, pri čemu kao da je manje brine činjenica da ona odista nema ni najmanjeg pojma

„zašto smo zapravo morali da se selimo“ (fatalistički je prihvatila selidbu i nikad je nije tematizovala ni na jednom mestu u svom opusu), a više pitanje o tome kakav li će krajnje lični gubitak ova selidba doneti sa sobom. Jer o zaboravu ne može biti ni govora (dobro pamćenje, koje je Marta Nit atestirala Felicitas, krajnje retko ju je ostavljalo na cedilu), a kamoli o tome da je Vejn, kako više puta odlučno stavlja na papir, za samo nekoliko dana putovanja nestao iz njenog sećanja, jer „tamo napolju ima toliko toga da se vidi da čovek zaboravi na svoj unutarnji život“.

Naročito zbog toga što ona, osim te gole tvrdnje, nijednom rečju ne pominje šta se tamo napolju odista moglo videti: naime, grad Njujork, koji je Felicitas prvi put videla kao petogodišnjakinja po dolasku iz Evrope i koji je devojčicu što je u međuvremenu gotovo napunila četrnaest godina prilikom druge posete verovatno impresionirao na sasvim drugačiji način. Ali ona u svojim pismima odista ne troši ni reči na to, što ostaje zbunjujuće čak i ako bismo ozbiljno poverovali u to da se Felicitas „za mesta zanimala još manje nego za odnose“ i pošli od toga da Karl Hope, koji je i tokom sedamdesetih godina još „zakidao na svakom ćošku“, verovatno nije bio dovoljno ambiciozan da ćerki pre odlaska pokaže „veliki grad oprostaja i pristizanja“. (Prema njegovom akribičnom knjigovodstvu, otac i ćerka su dve noći pre polaska za Adelejd proveli u nekom „prećenjenom koliko i zapuštenom“ smeštaju u Bruklinu.)

Uprkos tome treba poći od pretpostavke da je Felicitas na putovanje za Australiju sa sobom ponela nekakav utisak o Njujorku, ma kako uobličćen, i da je on valjda daleko prevazišao utisak kakav u njenom romanu *Pigafeta* ima kuvar, danas već legendaran, koji stojeći za ogradom bezimenog broda ovako komentariše grad: „Deset meseci plovidbe, triput Njujork, nijednom stao na kopno, ako ne ovog puta, možda u sledećem krugu.“ Najuzbudljiviji grad na svetu ostaje prazno mesto, ne samo u pismima Hopeove već i u njenom sveukupnom delu.

Ne prati, dakle, slika Njujorka već slika Vejna Greckija Felicitasinu plovidbu brodom. To treba shvatiti doslovno. Dugo nakon kanadskih godina ona je u svesci nabavljena samo u tu svrhu (marka *klerfonten*), zajedno sa nekoliko drugih slika i zbirkom citata prepisivanih rukom („iz dela po mom izboru“) nosila sa sobom onu slavnu fotografiju koja prikazuje desetogodišnjeg Vejna u punoj hokejaškoj opremi i tačno onakvog kako ga je Felicitas opisivala, kad god i gde god bi se povela reč o njemu: „Iznenadujuće plav i krhak.“ Slika, sprema opremljena Vejnovim autogramom („Wayne for Fly!“), na naličju nosi belešku: „Pretzl, the solemn squirrel!“ („Pretzl“ /pereca/ kao aluzija na Vejnov nadimak među njegovim drugovima iz tima (tanki udovi, krajnja savitljivost), „the solemn squirrel“ („dostojanstvena veverica“ prema opisu kanadskog radio-voditelja Pitera Zoskog.)

Ta slika, da se pretpostaviti, teško da pokazuje onog Vejna koji u novembru 1974. odavno nije imao vremena da Felicitas, nekadašnju drugaricu u igri, vodi na železničku stanicu „jer je već sedeo u nekom od onih autobusa, na putu ka borbi“. Uprkos tome, dao joj je oproštajni poklon, onaj legendarni dres sa jednako legendarnim brojem 99, koji je Felicitas nosila i godinama kasnije, kad ga je već odavno prerasila, iako joj je Vejn, uvek praktičan, dokazano kupio „broj unapred“.

Verovatno je još više nego oproštaj sa Vejnom na nju uticao oproštaj od Filis. Ni u jednom od brojnih pisama sastavljenih tokom plovidbe za Australiju nema ni jednog jedinog pomena o tome da je uspomena na Filis poput one na Lusi ili Martu izbledela ili se pretvorila u senku, a kamoli da je „najbolja maćeha od svih maćeha“ nestala. Razlog je očigledan: „Filis mi naročito nedostaje za vreme bure, jer je ona jedina koja ni između Njujorka i Adelejda nikad ne bi zaboravila zašto je pacolovac bitan, šta to znači kad vas otmu i kad vam nedostaje zavičaj. Često je pitala za vas. Još se tačno sećam kako smo poslednje nedelje pre odlaska za-

jedno sedele u Volterovoj garaži, između polica punih trofeja. Pušimo poslednju cigaretu, ona me iznenada zapita: Nego, da li tvoja majka takođe puši? A ja kažem da naša majka ne puši, zato puši naš otac, ali samo posle radnog vremena, i da naša majka uprkos tome uvek sa sobom nosi cigarete, čitavu kutiju, uvek punu, za slučaj da naiđe neko ko ih nema, a trebaju mu. Šibice, naravno, takođe ima. A Filis je rekla: To вреди znati!“

Izvesno je da je Filis, ne samo za vreme kanadskih godina, bila jedina koja je sem priče o pacolovcu na reč prihvatila i hamelnsku porodicu Hopeove, iako se to faktički ne može dokazati, jer Filis niti je vodila dnevnik niti je pisala pisma. Ali Felicitas u svojim pismima stalno pominje kako i Filis šalje srdačne pozdrave, „i to svima vama“ (niko drugi iz porodice Grecki, pa ni Vejn, nikad ne šalje pozdrave u njenim pismima), „ona vas, naime, odavno sve zna po imenu, čak zna i kad su vam rođendani.“

To je verovatno preterivanje, Filis je valjda imala dovoljno posla da upamti i rođendane vlastite dece, iako Vejnova sestra Kim u jednom poznijem intervjuu ukazuje na to kako se još dobro seća da je određenih dana Filis iznosila tortu na sto „iako uopšte nije bilo povoda za to“. Osim toga je sa Flaj razgovarala o ljudima za koje ona (Kim) nikad nije čula, što bi je katkad malo žacnulo, ali je kasnije opet zaboravila na to.

Felicitas, naprotiv, nije zaboravila ništa i nikoga: ni Lusi ni Martu, pa ni Bejmija, a o porodici Grecki da se i ne govori. Ako se veruje *Pismima za četvoro nemačke braće i sestara* između Njujorka i Adelejda, za vreme puta ništa joj nije bilo važnije od toga da ubedi mornare (većinom Ruse i Poljake) kako je Toronto hiljadu puta lepši od Njujorka, ali da je lepši od svega „predivni Brentford“, na šta je posada uzvraćala smehom – niko nikad nije bio u Brentfordu. „Ni za našeg velikog AGB (Aleksandar Grejam Bel/fh) niko od ljudi nije ni čuo“, piše Felicitas, „pomorci su neo-

brazovani, oni ne znaju čak ni kuda plove. Odakle dolaze takođe ne znaju.“

Putovanje se verovatno, sve u svemu, može zamisliti kao prilično čudnovato: jedva četrnaestogodišnja Felicitas šeta se među mornarima tamo-amo u putnom odelu koje je njen otac lično sašio, navodno vodootpornom kombinezonu (koji je valjda bio prilično blizu Felicitasinim sanjarijama o kostimu pacova) i usput prikazuje Vejnovu sliku (sliku desetogodišnjeg deteta) kao prikaz „mog prvog verenika“, što je sigurno davalo povoda za zabavu. „Felicitas je nesumnjivo previše druželjubiva“, beleži agent za patente. Drugim rečima: previše maštovita.

Lako je moguće da je za vreme svog putovanja brodom nesvesno nadoknađivala ono što joj je izmaklo u Njujorku. Pretpostavljeni knjiški moljac uopšte ne dreždi u svojoj kabini (koju deli sa ocem) nego, ne samo među običnim mornarima već i među oficirima, uključujući kapetana, uživa iznenađujuće veliku omiljenost. Kapetan *MS Kvin Adelbajd* („već smo putovali lepšim brodovima, ali nikad na brodu lepšeg imena“, prema Felicitas) za najkraće vreme uzeo ju je pod svoju zaštitu i naučio je svemu „što se mora znati o plovidbi i što se mora znati da bi se zaboravio Vejn“, piše Felicitas u još jednom pismu svojoj braći i sestrama. I u prisnom tonu hopeovskog patosa nastavlja: „On je najbolji i najveći kapetan na svetu, iako nema odgovarajuće ime.“ (Kapetan *Kvin Adelbajd* zvao se Džon Smol./fh) „Ali šta“, dopunjuje Felicitas pokroviteljski nešto kasnije, „su već imena!“

Činjenica je da je Felicitas u novembru 1974. bila jedina žena na brodu, činjenica koje je ona samo delom bila svesna. Njena strast prema Vejnu, kako se čini – pominjana pre nespretno i povremeno gotovo inadžijski, i navodna veridba sa velikom ljubavlju njenog detinjstva odražavaju pre svega naivnost devojčice (inače krajnje inteligentne) koja se kasno razvija. Bila je zabavna jednako kao i neiskusna, a

pri tom na prvi pogled ne mnogo privlačna, devojčica koja nije umela ni da se obuče, ni da sredi kosu i koja je, ma koliko da je povremeno zbog toga patila, i dalje ne žaleći se nosila ruksake svoga oca.

Uprkos tome (ili upravo stoga) na juriš je osvojila *Adelbajd*, i to ne samo zato što je još rano, na ledu, naučila drugarsko ophođenje prema muškarcima, već pre svega zato što izmišlja priče. Već ovde se pokazuje još jedna presudna crta njenog bića, ona osobina koja je stajala u tako gruboj suprotnosti sa njenim neprekidnim pokušajima bekstva: „Pa još tada je znala sve jezike“, glasi, dvadeset godina kasnije, komentar berlinske spisateljice Jute Raulving, sa kojom će Hopeovu povezati doživotno prijateljstvo.

To je prijateljski preterano baš kao i faktički pogrešno, ali pogađa karakternu crtu tipičnu za Hopeovu. Ona čije je delo stalno iskazivanje nepoverenja u svaki vid komunikacije („Slušaš li me ti uopšte?“), bila je, ne samo u privatnoj prepisci već i u stvarnom životu, majstorska i naprosto manična komunkatorka, pri čemu bi se dugo moglo nagađati (a obilato i jeste nagađano) šta ju je podsticalo na taj vid komunikacije.

Da li je motor zaista bila njena hvalisavost koju je BB stalno izvlačio na sunce, dakle pojačani nagon za dokazivanjem, posledica toga što je smatrala da je otac zanemaruje, ili je možda prosto-naprosto po prirodi bila sklona tome, kao što Marta Nit izričito tvrdi: „Prvu školsku godinu provela je u neobičnom ćutanju, čemu je razlog možda bio naprosto njen engleski, koji tada još nije bio naročito dobar i koga se očevidno stidela, iako je napredovala ludačkom brzinom. Ali već druge godine neočekivano je prešla u napad. Da, zaista, bilo je to kao da je preko noći povukla neku vrstu unutrašnje poluge, odjednom je počela da priča i nikad više nije prestala. Na njene drugove iz škole to je ostavilo utisak, ruksak je, naravno, odavno bio zaboravljen, i cak-cak, uznela se do predsednice odeljenja, službe koju je volela i koje se do kraja nije htela odreći. Nije joj to niko ni

osporavao, naprosto je bila previše dobra u toj ulozi, bila je brza na jeziku, retorički sasvim neuobičajena za dete, u suštini bez konkurencije. Ne samo zato što je bila tako talentovana za jezike (nekoliko godina kasnije Felicitas će jednako tečno govoriti i pisati francuski i engleski/fh), ona je praktično govorila svim jezicima, nego zato što je, kad je nešto bilo zaista važno, govorila rukama i nogama.“

Jer rukama i nogama morala su da govore i ona deca koju pacolovac nije hteo da povede sa sobom i čija je priča u svesti Felicitas odavno uspostavila čvrstu vezu sa onom drugom pričom o Aleksandru Belu, onom „prvom i jedinom izumitelju gestovnog govora“. Već rano bila je svesna toga da jezik nije sve, jer su „karte sve u svemu nekako loše podeljene“, i u Brentfordu je bilo slepe i gluvoneme dece i bio je onaj „čovek bez nogu koji je sedeo kraj naše školske kapije i pevao jezivo tužne pesme, prateći se na harmonici, u nadi da ćemo mi zastati, ne da bismo ga slušali, već da bismo mu ubacili novac u šešir.“

Nije, dakle, nimalo neumesno pretpostaviti da su se ta iskustva odrazila i na njene poznije tekstove. U njenoj priповeci „Nužda i vrlina“ (*Piknik frizera*) čitamo: „Da li nas je majka volela? Da, naša majka nas je volela, davala nam je najpre mleko a kasnije kakao, i prelazila je na drugu stranu ulice kad bismo prolazili pored gradske ustanove. Deca ogromnih glava i ruku nalik na vesla urlala su i u znak pozdrava mahala po vazduhu nogama koje su izgledale kao štule. To je zoološki vrt, i tamo su majmuni, rekla bi naša majka i oštro nam okrenula glave u stranu, tako da bismo skoro upali u izlog.“

To nije jedino mesto u tekstu koje se jasno odnosi na one koji nikad neće postati korisni članovi društva. Ne samo Marta, i Bejmi je osim Felicitasine strasti za komunikacijom primetio i njeno prekomerno izraženo osećanje za pravdu koje je, po Bejmiju, „ponekad rađalo dosta neobičnim plodovima. Uza sav borbeni duh – za pogodak bi dala manje-više sve – ponekad bi, sasvim neočekivano, dobijala

iznenadne napade, ne znam kako da to uopšte nazovem, recimo strasti za izjednačavanjem. Kao da joj je odjednom neprijatno da stalno daje golove ili da pobedi u tri utakmice zaredom. Tad se zaista moglo desiti da uprska najlepše šanse, skrene pred samim golom, odbije da izvede pas, naprasno i neočekivano zastane, pri čemu bi delovala smešno, nekako namučeno, jer je tačno znala ono što sam i ja znao, naime da sve to radi namerno, što je gotovo bila neka vrsta bojkota. Ponekad sam je zbog toga kasnije ribao, i onda se uvek ponašala veoma pokajnički, ali se uprkos tome nekako nisam mogao otarasiti osećanja da veruje kako je uvek u pravu. Jedino čime sam je mogao pogoditi, jer je nije gađalo samo u čast, već je zalazilo i nešto dublje, bilo je kad bih rekao: „Slušaj, Vejnu se to ne bi desilo!“ Rečenica koju Hope nikad neće zaboraviti i koju će u svoju beležnicu zapisati uz sledeći komentar: „Pun pogodak za BB! Visoka škola neuspeha u jednoj rečenici. Nikad od mene neće biti golman.“

Verovatno je vejnovski moto, opuštено postizanje vrhunskih rezultata, povremeno koristila i na *Adelbajdi*, najkasnije kad joj je pred sam prolazak kroz Panamski kanal iz čiste dosade pala na pamet ideja da pridobije članove posade za kanadski hokej na ledu, pri čemu očito nije bila svesna da se nalazi usred Hladnog rata, zbog čega su Rusi i Poljaci, već i međusobno stalno na ratnoj nozi, pokazivali malo sklonosti ka tome da potpomažu pobedu imaginarnog privatnog kanadskog tima Hopeove.

Prvi oficir (izvesni Kramer) i deset godina kasnije seća se kako se Felicitas nekoliko večeri zaredom u menzi za posadu bavila regrutovanjem igrača: „Stajala je na pragu kuhinje i odjednom bi kao dirigent podigla obe ruke, da bi iznenada spustila desnu, pružila kažiprst i, pokazujući red mornara, povikala nekim zapovedničkim tonom: Četiri puta dva: odbrambeni redovi! I: Četiri puta tri: jurišni redovi!“ pri čemu su jurišni redovi, kako Kramer izveštava, bili znatno popularniji od redova odbrane.

Posle toga, tvrdi Kramer, vrlo odlučno je prešla na objašnjavanje pravila, pri čemu je pokazivala žar koji je bio prosto misionarski, i koji je posadu najpre razveselio, ali ju je potom umorio, mornari su ubrzo pokazali da ih kanadski hokej ni najmanje ne zanima. Bendi (prethodnik današnjeg hokeja na ledu /fh), tvrdili su u svakom slučaju Rusi, ionako je mnogo lepši, igralište nije tako smešno tesno nego je prostrano kao pristojan fudbalski teren, tim je od jedanaestoro umesto šestoro ljudi, a gol nije tako kržljiv, umesto njega su pravi golovi za prave ljude, tako da glava ne mora stalno da se uvlači u ramena. I nema finti iza gola, nema kancelarije na ledu (misli se na „Gretzky's office“ /fh), odakle se ionako stalno samo izvode varke a protivnik vuče za nos grubim seljačkim trikovima. Ali bendi je pre svega mnogo bolji zato što pak nije pak nego, kako se pristoji svakoj ozbiljnoj i poštenoj igri, lopta sa jezgrom od plute, jarke žute ili crvene boje. A na kraju, tako je rekao izvesni Vladimir Grušenko (drugi mašinista), kao što valjda zna svaki pomorac, zemlja nije disk nego je kugla, drugim rečima lopta, i onaj ko i dalje veruje da sa diskom može da igra i da pobedi, beznadežno zaostaje za svim što čovečanstvo već stolicima zna.

Na to je Felicitas, nastavlja Kramer, izvukla svoj pak iz džepa (NHL/National Hockey League /fh), kako bi demonstrirala da je, „na stranu Zemlja i na stranu bendi“, prilikom igranja na palubi daleko lakše rukovati diskom od tvrde gume nego loptom i da se on, posebno pri uzburkanom moru, daleko bolje prilagođava kretanju broda. Ali očigledno je, zaključila je polemički, da ovde niko nije zainteresovan za igru, ni za hokej ni za bendi, pa čak ni za šinti (još jedna varijanta hokeja na ledu /fh), ni za borbu ni za pobedu, što u njoj budi sumnji da posadu prosto-naprosto čine kukavice i da se plaše poraza, što ona (Felicitas), uostalom, potpuno razume, jer se to, na kraju krajeva, dešava skoro svima pred licem moćnog okeana.

Kramerov opis na izvestan način treba čitati kao neku vrstu prevoda opisanih događaja, jer je debata o lopti ili pa-

ku, priča oficir, koja se nastavila za vreme čitavog putovanja i pri tome narasla do neke vrste divlje vatrenosti, uglavnom vođena na nekoj prilično zbunjujućoj mešavini jezika, naglašavana avanturističkim gestovnim govorom i uz ispomaganje raznovrsnim repertoarom rekvizita. Tako je, recimo, pošto bi pokušali da na palubi reprodukuju ovu ili onu formaciju štapovima i šipkama uz ispomaganje konzervama piva i kofama (zbog burnog mora, međutim, sa malim uspehom), strpljivi Grušenko stalno pokušavao da Felicitas na osnovu različitih crteža objasni o čemu je reč u priči o Zemlji i disku, i da su njeni argumenti neodrživi. Ali Felicitas mu se gvozdeno suprotstavljala, što je Grušenka na kraju, navodno, bacilo u težak nespokoj.

Ali zaista uzbudljivo postalo je tek kad je Felicitas jedne večeri, malo pre ekvatorskog krštenja, uvela u igru opasnu poziciju golmana i pokušala da njegovu ulogu učini privlačnom tako što je obećala „slobodan izbor maske za sve“. „Čime se“, prema Krameru, „i ne sluteći, žestoko opekla, jer su mornari, koji imaju izražen smisao za maske i šale posebne vrste kad se radi o ekvatorskom krštenju, zgrabili priliku i na svoj način se osvetili maloj kanadskoj smaračici tako što su, svi odreda sa maskama Neptuna i naoružani trozupcima, jurili Felicitas po čitavom brodu, pri čemu su, u skladu sa povodom već pomalo razuzdano, mahali dugim sidrenim lancem i na više jezika uzvikivali divljačke pretnje kojima su najavljivali kako će već uhvatiti protivnika iz Kanade i iste noći ga bar tri puta obrijati, napuniti mu gubicu sirovom ribom a potom zaroniti u trostruko zakovano bure i potopiti ga.“

„Pomorac putuje po krajnje pokretljivom ledu i nosi vlastitu palicu“, komentariše Hope ovaj upečatljivi doživljaj dvadeset godina kasnije u svom eseju *How to exercise on the Ocean*. (U nemačkom prevodu pojavio se pod pogrešnim naslovom „Kako se trenira okean“.) Iako esejističke primedbe Hopeove, kao i Kramerovu pripovest, verovatno pre

treba smestiti u oblast otmenije mornarske gatke, u beleškama Karla Hopea ipak nailazimo na kratku primedbu o tome kako je njegova ćerka posle prelaženja ekvatora postala nešto tiša i da večeri više nije provodila na palubi, nego ili sa Kramerom na mostu ili čitajući kod Smola u kapetanova kabinu.

Iz očevih beležaka se ne može videti da se i u jednom trenutku desetonedelnog putovanja ozbiljno brinuo za svoju ćerku, što bi se moglo objasniti i činjenicom da je Karl Hope patio ne samo od straha od letenja već i od morske bolesti, pa je u skladu s time uzimao malo učešća u spoljnim događajima za vreme puta, dok Felicitas sasvim očito nije nasledila tu bolest od oca.

„Samo nas more uči da bez ijedne reči jedemo ono što se iznese na sto“, piše Hope u jednom drugom eseju pod nazivom „Kako se uči jedenje i čitanje“ (2009), koji joj je doneo još jedan od bezbrojnih prekora njenog valjda najvernijeg kritičara Rajmara Štrata, koji u prikazu („Pisanje na talasima“) primećuje: „Hvala, gospođo Hope. Još jedan aforizam te vrste i definitivno odustajem!“ Ali ona ravnodušno nastavlja: „Gde smo inače okruženi sa toliko apetita uz toliko ćutanja?“

I to, kao većina stvari kod Hopeove, zvuči znatno dramatičnije nego što je u stvari. Tačno je, međutim, da Felicitas, kao što Smol i Kramer primećuju nezavisno jedan od drugog i ne bez izvesnog čuđenja, „zaista jede sve što se iznese na sto“ (Kramer), i to „ne samo bez žalbi već čak i sa velikim uživanjem, iako smo već imali bolje kuvare na brodu. Naročito rado jede meso. I inače jede sve, po svakom vremenu, čak i za vreme bure i vrlo jakih talasa, kad na obrocima odavno više ne izostaje samo njen otac, već i neki od nas“ (Smol). Baš kao što talasi nisu sprečavali Felicitas da jede, ni jelo je nije sprečavalo da priča, baš naprotiv, uz jelo je posebno rado pričala, jer je tamo imala bezbednu publiku koja je retko napuštala menzu pre deserta. „Uz jelo ona“, beleži Kramer, „zaista neprekidno priča, zapanju-

jući uspeh kad se ima na umu da joj uprkos tome polazi za rukom (ona je uočljivo lepo vaspitana i zaista ima nešto nalik manirima) da nikad ne priča punih usta.“

Dok Felicitas u kabini sa ocem (i na moru se održao njihov tajni jezički savez) govori isključivo nemački, u menzi parla engleski, tu i tamo rado ubacuje odlomke na francuskom „da bi se malo pravila važna“. Ali najjači utisak ostavlja manje ili više nehotice, kad posle prolaska kroz Panamski kanal i krštenja koje je tada pregmela (kada je, razume se, niko nije ubacio u zakucano bure), odjednom počela da govori poljski. Neki poljski mornar joj je, verovatno više pokretima nego rečima i navodno teško mucajući, skrenuo pažnju na to da joj je pertla na levoj cipeli loše zavezana, što na sveže navoštenoj palubi predstavlja bezbednosni rizik.

„I šta da vam kažem?“, piše ona braći i sestrama, „odjednom čujem kako govorim poljski, da, odjednom zbilja govorim poljski, vlastitim glasom, kao da nikad ništa drugo nisam govorila, što mornaru ne deluje smešno, umesto toga mu lice zasija, onda me pita odakle sam, što potraje, zato što on jezivo muca. I kako nemam srca da mu kažem celu istinu (onda bih, naime, morala da kažem kako dolazim iz Hamelna, a on ne bi ni znao gde je to), naprosto kažem da sam iz Vroclava, i moja majka je profesorka klavira i verovatno će se proslaviti u Rusiji, gde je upravo na turneji. A mornar razrogači oba oka, širom, hteo bi nešto da kaže i ne može to da izbaci, umesto toga samo maše rukama, zbog čega ga upitam da li svira klavir, ali on zavrti glavom. Tako i ja počnem da mašem rukama i brzo kažem da ja vladam obema stvarima, ali klavirom bolje nego poljskim. Tad se prvi put nasmejao.“

Epizoda sa poljskim mornarom na *Adelbajdi* značajna je u više pogleda, jer Felicitas posle gotovo deset godina ovde prvi put otvoreno krši zakon koji je sama donela, da nikad ne porekne niti izda svoje hamelnsko detinjstvo. Vredno je pažnje koliki trud ulaže i kakve retoričke majstorije izvodi kako bi uverila svoje četvoro izmišljene braće i

sestara da je priča o vroclavskoj profesorki klavira izmišljena iz čiste nužde, jedino kao posledica njenog sažaljenja prema čoveku „koji ne samo da jezivo muca nego pre svega užasno pati od nostalgije, to mu se sasvim jasno može pročitati s lica, ali pre svega iz očiju!“

Lako je moguće da Felicitas ovde manje misli na poljskog mornara a više na sebe. U brojnim pismima u nastavcima koja od Njujorka do Adelejda šalje u Hameln, mucavi mornar sve je prisutniji i tokom vremena postaje ne samo intimni saputnik (tako se u jednom od pisama pored ostalog izveštava o zajedničkom pušenju na krmi za vreme tajnog pecanja i o jednako tajnom, budući da je strogo zabranjeno, pripremanju i konzumiranju zajedničkog plena), nego, još više, neka vrsta alter ega, rezonera za ona zapažanja i osećanja koja Felicitas, očigledno, nije želela sama da iskaže. Vredno je, međutim, pažnje da on i posle deset nedelja zajedničke plovidbe i dalje nema sopstveno ime, već do kraja ostaje onaj anonimni poljski mornar koji je „doduše, umeo da peca, ali ne i da svira klavir“. Postojanje mladog mornara ne može se potvrditi na osnovu spiska posade *Kvin Adelhajd*, što budi sumnju da je uopšte postojao.

Neka ostane otvoreno da li je u pitanju stvarnost ili izmišljotina. Stoji to da je Hope mornaru više od dvadeset godina kasnije u liku broskog mehaničara Nobela digla nezaboravan spomenik u svom romanu *Pigafeta*, kad u poglavlju sa naslovom „Škola mucanja“ piše: „Učitelj je tada postao tih i opasan, sada, rekao je, naučiću te kako se zaista govori, i dlanom mu je udario po tekstu, tako da se, kad je opet trebalo da govori, sve raspalo, reči na slogove a slogovi na slova. Onda ga je poslao kući. Ali na pola puta opet se setio čitavog teksta, i nije otišao kući, već se ukrcao na brod.“ A samo četrnaest strana kasnije kaže se: „Ko se još ukrcava na brodove? Neškolorvani, kažnjenici, mucavci, sve sami ljudi koji na kopnu ništa neće postići (...), koji nemaju žena, ali posvuda imaju dece i koji ne pišu pisma, jer ne

umeju da na papir stave ni jednu jedinu razumljivu reč, begunci koji ne nalaze put kući i koji su u svom domu nem gosti.“

Mornari i plovidba ne samo da su čitav život pratili Hopeovu već su je u velikoj meri inspirisali. Pri tome ona u svojim književnim radovima ne samo da (u istoj meri opušteno i nehatno) raspolaže okeanima i osobljem koje plovi prema njima već i beskrajnim kanadskim šumama, većitim ledom, Nijagarinim vodopadima sa obe strane (dokazano je da ih je posetila tek dugo posle svojih kanadskih godina sa američke strane), brežuljcima planina Vezer a kasnije australskom pustinjom, Srednjim zapadom Sjedinjenih Država, čitavim Sibirom i švajcarskim vrhovima visokim preko četiri hiljade metara.

Već rano je razvila onu sklonost da ne samo književno prisvoji svet, njegov pejzaž i njegove stanovnike, već i da ih u svako doba rigorozno podredi svojim krajnje ličnim ciljevima. „Gotovo bi se dalo govoriti o nekoj vrsti uravnilovke, o avetinjski fantastičnoj lenjosti“, primećuje, diveći se i zlovoljno u isti mah, kulturolog Kaj Rost početkom dvadeset prvog veka. „Ovde, naime, imamo posla sa autorkom koja očito nerado čita i polazi od toga da je uvek i svuda prva. Čime se ne misli samo na čitanje geografskih karata, već i čitanje uopšte uzev. A da se ne govori o tome kako ova autorka nema ni najmanje smisla za prirodu i, to na stranu, stalno i istrajno veruje kako ne samo da je na moru sama već ni kopno ne mora da deli ni sa kim. Kakva šteta što tu ima još nekoliko njih od kojih većina mnogo bolje zna koliko mogućnosti ima da se čovek postavi u neki odnos prema svojoj okolini. Kod Hopeove je, naprotiv, hteo to ili ne, čovek stalno primoran da se ne postavlja u odnos već da stalno sve trpa u isti lonac i pri tom doslovno izbriše stvarnost kao kategoriju, budući da autorka očigledno ne poseduje pojam o mestu, vremenu i radnji i ni na jednom mestu se ne trudi da makar probe radi i bez klišea simulira nekakvu stvarnost, ma kako uobličenu. Na kra-

ju ostaje pitanje: Šta mi, njeni čitaoci, imamo od toga? Putovanje po privatnom kosmosu Hopeove može biti zabavno, ali na duži rok, u najboljem slučaju, ne ostavlja ništa osim pometenosti.“

Kritičareva zlovolja je razumljiva. Nije tek između Njujorka i Australije zimsko dete Hope, koje se ne slaže sa životom i navodno čak ni na vrućini ekvatora ne pokazuje ni najmanju želju da odloži svoj vodootporni kostim pacova, potčinilo sebi Zemlju i njene okeane. Teško da ima autorke koja je više plovila po morima, i teško da je neka tako istrajno, naglašeno u inat vlastitoj upućenosti, tako odlučno opisivala plovidbu klišeima. Da za putovanja Hopeove (bar delimično) ne jemče činjenice, sva odreda bila bi smatrana izmišljenim, sva njena književnost jednim skroz-naskroz euforičnim „kao bajagi“.

U tom „kao bajagi“ Hope putuje prema vlastitim zakonima, vlastitim kartama i vlastitom računanju vremena, kako pokazuje još jedan primer iz *Nužde i vrline*: „Zima i leto bili su nam isti. (Sic! /fh) Nismo znali kako se skidaju jabuke s drveća, ali smo sanjali o tome da velikim mrežama za leptirove lovimo devojčice sa puteva ka školi i da ih prodajemo kolekcionarima u dalekim zemljama. Uz to smo želeli da psujemo kao mornari, iako u ovom kraju niko ne zna kako mornari psuju.“

To što se Felicitas Hope stalno svrstava u isti red sa svojim zarobljenicima s puta pokazuje nam motiv koji se stalno javlja, motiv o njenom „ocu otmičaru“ koga bismo, da se rukovodimo njenim pripovetkama, morali zamisliti kao neku vrstu lovca na pacove i ljude, koji ide u lov naoružan predimenzioniranom mrežom za leptirove (tipičnim rekvizitom Hopeove) u nekom kraju koji se, kao i uvek kod nje, ne može baš tačno odrediti. I zato što, ne samo u tom području, navodno niko ne zna „kako mornari psuju“, i psovanje u delu ove autorke ostaju tema koja se javlja pri lično redovno.

U predavanju sa naslovom *Grom vas spalio, pseta!*, održanom u proleće 2007. na poziv Muzeja pomorske plovidbe u Bremerhafenu, autorka najpre dobrih pola sata zabavlja publiku repertoarom odabranih psovki iz više od pet vekova, da bi onda iznebuha nastavila: „Kako vidim, imate smisla za psovke, to mi se sviđa. Ali ne zaboravite da sam sama čula najmanji deo toga, i da nije sigurno ni da to malo što sam zaista čula nije izmišljeno naročito za mene, zato što nisu hteli da me razočaraju. Ali što duže i dalje putujem, to manje imam jezik za ono što čujem i vidim. Na početku još kao da je sve napola u redu, ali čim počnem da pričam o tome neopozivo počinjem da mucam. Da ne govorimo o pisanju, jer najkasnije na papiru više nema bežanja, tamo se, naime, ne može mucati, pa ni rukama i nogama, jer tamo sve izgleda sasvim drugačije, pre svega drugačije zvuči. Moje unutarnje uho ne da se obmanuti, i na papiru vlada moj apsolutni sluh.

I tako dolazi dotle da sav moj trud lagano uzmiče pred tihim očajanjem, jer mi naprosto ne uspeva da zapišem ono što bih imala da kažem ako bih imala nešto da kažem. Ćutanje bi bilo alternativa, oslušivati ka unutra, postati monah. Ali ne vladam umećem monaštva, plašim se ćutanja više nego pisanja, jer se plašim nemosti, toga da će mi se jezik osušiti u ustima (očigledno još jedna aluzija na *Pipi Dugu Čarapu* Astrid Lindgren, u kojoj Pipi indijskom mornaru naglašeno ukazuje na opasnost od ćutanja /fh), da će mi se prsti ukočiti čim prestanem da lupam po dirkama. Šta preostaje? Odgovor je jednostavan: psovati kao mornari.“

Psovka kao gromoglasan izraz očajanja nad nemogućnošću da se dođe do reči nije, dakle, ništa drugo do pojačan vid zanemlosti, poslednji pokušaj da se uz pomoć kratkih formula progna strah od praznine, „neka vrsta svetovne kratke molitve“, prema Hopeovoj, „jedino što nam preostaje kad se koža zaista bere na šiljak. Poslednji pokušaj da se uspostavi kontakt, iako ne znamo s kim.“

U njenom romanu *Jovanka* (2006, misli se na Žan d'Ark, Svetu Jovanku Orleanku) kaže se, naprotiv: „Kako nam to prija! Koliko nam psovanje rasterećuje dušu, koliko se pri tom pogrda opuštено rastvara u sramoćenje, u ogovaranje i trač pogrešne tvrdnje. (...) Samo srca koja psuju osećaju se jaka.“ Ali malo kasnije: „Samo pobožno srce razume se u psovanje, samo onaj ko veruje da Bog čuje može ga jezgrovito poricati. Oholost sija samo u ogledalu greha, u nadi na kaznu i pažnju. (...)“

Onaj ko veruje da Hope sa Jovankom dovlači kabastu, katolički zadržtu figuru poznog srednjeg veka, i time retrospektivno priziv, kako je opet primetio Kaj Rost, matrice govora i ponašanja koje „odavno više nisu kompatibilne“ sa novim dobom, previđa da ovde imamo posla sa autorkom koja, ne samo što se tiče psovanja, izričito i isključivo živi u sadašnjosti i koja u svom delu, nasuprot željama čitalaca domaćih istorijskih romana, nije nastupila u prvom redu kako bi nam svojim pričama „rasvetlila istoriju“. Koliko malo dara je imala za ovo poslednje znao je, na kraju krajeva, već njen otac izumitelj: „uočljive slabosti u poznavanju zemlje, geografiji i istoriji“.

Tome se ništa ne može dodati. Hope, svejedno gde je bila i kome je i o čemu govorila, birala je svoje ličnosti isključivo prema hitnosti svojih ličnih poslova i pri tom je dosledno postupala sa vekovima ne manje nemarno nego sa okeanima i kontinentima. Kao što je stvarala sopstveni kosmos, stvorila je i vlastiti istorijski kanon od pomagača u nevolji i zastupnika kako bi, ne samo na moru već i u svojim književnim pustolovinama, a bogami i u stvarnom životu, svela račune sa sobom i svojim poslovima.

Pri tom je, pokazali smo to maločas, upućena na partnerstvo i više voli da sklapa saveze nego da se distancira od svojih likova i da ih sa te udaljenosti priprema za svoju publiku. Tako je i u *Jovanki*, gde autorka primorava svoje protagoniste da stupe u usiljen i naporan trajni razgovor i na mnogo više od dve stotine strana se ni najmanje ne zanima

da li će njeni čitaoci ispasti iz trke kad se osim pitanja o psovanju i borbi bude, pored ostalog, radilo o tipično hopeovskim specijalnim pitanjima kao što je ono o „savremenom devičanstvu“ ili o ličnim ključnim pitanjima kakvo je, recimo, ovo: „Kako se ispravno kruniše?“

Pitanjem krunisanja Felicitas se očigledno intenzivno bavila već na *Kvin Adelhajt*. Ne samo „zato što moj otac otmičar i ja“, kako je Felicitas stalno tvrdila, „od Kanade do Australije putujemo isključivo i izričito u službi engleske kraljice“, već i zato što je za vreme zajedničkog čitanja u kajuti kapetana Smola iznenada iskrslo pitanje u čemu je zapravo stvar sa onom Adelhajt koja je dala ime lađi. „Pitanje me je pomalo zbunilo“, pričao je Smol kasnije, „jer naravno da pojma nisam imao. Bože mili, na koliko li sam ja brodova plovio! Toliko brodova i toliko imena, ko će to još upamtiti. I ko će upamtiti sve one priče koje se kriju iza tih imena.“

Tako se Hope okrenula oficiru Krameru, koji jedva da zna nešto više: „Sve što sam uspela da saznam od Kramera“, piše Felicitas svojoj braći i sestrama, „jeste da je ona bila nemačka princeza koja je živela negde kod vas iza ugla i kasnije postala kraljica Engleske.“ Završava pismo usrdnom molbom da u Hamelnu odu u gradsku biblioteku da bi tako saznali više o toj nemačko-engleskoj Adelhajt.

Zadivljujuća je Felicitasina tvrdoglavost. Prilikom izlaska na kopno u Čarlstonu, toliko je pritesnila Kramera molbama za više informacija da je on konačno zaista otišao po njih i vratio se sa malom, „pomalo prljavom“ knjigom pod naslovom *Kratka istorija Engleske* koju je od Čarlstona do Panamskog kanala triput pročitala od početka do kraja, sa otrežnjujućim zaključkom: „Nisam mnogo saznala iz nje, ali makar toliko da se kod naše kraljice radilo o Adelhajt Lujzi Terezi od Saksen-Majningena, koja je provela kratak i težak život. Nemačka princeza, ulovljena i prodana u Englesku, gde je postala kraljica i rodila svu silu dece koja, međutim, nisu bila njena.“

(Evo činjenica: Adelhajd fon Saksen-Majningena /1792–1849/ u aprilu 1818. verila se sa Vilijamom Henrijem od Velike Britanije (vojvodom od Klarena) koji je imao već pedeset tri godine i u brak je doveo desetero dece iz morganskog braka sa glumicom Doroti Blend. Venčavaju se u julu 1818; to je politička veza iz koje je poteklo još šestoro dece od kojih je petoro umrlo po rođenju a šesto nije napunilo ni tri meseca. Adelhajd zna više jezika, obrazovana je, sa smislom za umetnost, pokazuje malo zanimanja za politička pitanja. Brine se isključivo o svom suprugu /kralj umire u junu 1837/ i njegovoj brojnoj deci i unucima. Njeno upravljanje dvorom za Engleze je koliko skromno toliko i dosadno, a „ružna Nemica“ (*Morning kronikl*) je „reakcionarna, dominantna, neprijatelj naroda“ /*Tajms*/. U decembru 1849. Adelhajd umire u prisustvu kraljice Viktorije i njene braće i sestara. Sahranjena je „što jednostavnije“ u Vindzoru. /fh)

Treba pretpostaviti da je Felicitas već na *Adelhajdi* počela sa pisanjem one neobične povesti koja je, iako ju je kasnije više puta prerađivala sa uočljivim trudom, ipak ostala književno oskudan fragment i daleko zaostaje za nekim drugim od njenih mladalačkih dela. Bavljenje istorijskom građom, koje ju je često mamilo, ni kasnije se nikad nije moglo baš uskladiti sa njenom razbokorenom maštom. Neretko su prave istorijske ličnosti zapadale u opasnost da potonu pod obiljem sopstvenih priča i asocijacija.

Naslov prvog koncepta pomenute priče, *Ružna kraljica*, u različitim verzijama više puta je zamenjivan drugim naslovima, na primer: *Neprijateljica naroda*, *Deset glumaca i šestoro mrtvih*, *Kraljevska deca*, *Sveta Adelhajd*, *Buši Park* ili *Kraljica i njen mornar*, pri čemu ovaj poslednji najviše odražava ono o čemu se zapravo radi u tekstu u kome Felicitas kraljicu Adelhajd, godinu dana posle smrti njenog muža, šalje na krstarenje Sredozemnim morem (krstarenje je istorijski tačno), tokom kog kraljica udova pripoveda svoju životnu priču poljskom mornaru koji muca, a autorka mu tu i tamo pruža privilegiju da prokomentariše prilično mono-

toni i stilski ne naročito raznovrsni kraljičin monolog, ili da ga prekine ponekim (prilično nespretnim) pitanjem: „On (Vilijam Henri /fh) stvarno nikad nije voleo Vaše veličanstvo?“

Na kraju, međutim, mornar iznenađujuće suvereno prezima kormilo govora tako što patetično (i, začuđujuće, sasvim bez mucanja) zaključuje: „A ipak ste Vi velika žena, *Majesty Queen*, i jednog dana će to i svet shvatiti, i po čitavom svetu će se glumice (samo najveće od najvećih) otimati o čast da Vas glume na sceni! O Vama će se pričati mnogo i na sve strane. Ne samo da će se pisati knjige o Vama, kovati stihovi za Vas, opevati Vas sonetima, pevati Vam pesme i posvećivati opere, nego će i reke i ostrva, planine i doline, čitave zemlje i pola kontinenta, beskonačne sporedne i glavne puteve nazivati po Vama, parkovi i drumovi i avenije nosiće Vaše ime, biblioteke, pozorišta i ambasadorske rezidencije, zoološki vrtovi i botaničke bašte, obdaništa, škole i univerziteti, čak i poneka crkva!“

Na Adelhajdino pitanje koje ljubazno ali odlučno preki-da naivni i oduševljeni izliv mornara (završni mornarev monolog u rukopisu iznosi više od deset strana) – zašto on (mornar) misli da zna sve to i zar se ne bi mogao, na osnovu primera, izraziti nešto tačnije, on („oborivši oči ka zemlji“) pruža jednostavan odgovor: „Poštovano Veličanstvo – mornari ne znaju mnogo, ali poneki zna više nego što bi Vaše veličanstvo moglo i da sanja. Da bih Vam, pošto ste me zamolili, pružio jednostavan primer: Da li znate gde leži ona južna zemlja čija unutarinja lepota ni izdaleka nije istražena, ona velika zemlja na čijoj su surovoj obali već mnogi, bilo Nemci, Francuzi, Holanđani ili Englezi, svirepo i zauvek pretrpeli neuspeh? Na južnoj obali te daleke južne zemlje leži grad koji će se zavek zvati Adelhajd (Adelejd /fh), kako bi ljude za sva vremena podsećao na Vas i Vašu slavu, čak i kad nas Vi odavno budete napustili.“

To da je vizija poljskog mornara postala stvarnost još pre Adelhajdinog krstarenja Sredozemnim morem očigledno je bilo nepoznato Felicitas, *Kratka istorija Engleske* nije oda-

vala taj detalj. Novi Felicitasin zavičaj, glavni grad australske države Južna Australija u zalivu Sent Vinsent, poneo je ime supruge kralja Vilijama prema njegovoj izričitoj želji još 1836. godine, dakle godinu dana pre njegove smrti, jedini australski glavni grad nazvan prema ženi, kako je Felicitas rado isticala, često i neretko sa gotovo dečjom gordošću.

To da su brodske biblioteke „katastrofa“, jer „nas ni najmanje ne podstiču kad je reč o tome šta odista vodi čovečanstvo napred“, odavno je znao Karl Hope, čija se lektira za vreme dugog pomorskog putovanja svodila isključivo na stručnu literaturu. Njegova omiljena knjiga bila je (i ostala) *Priručnik za ocenjivanje patenata*, za beletristiku nije imao smisla. („Kako se može dobrovoljno čitati ono što je dokazano pogrešno, jer je izmišljeno?“) Felicitas je, naprotiv, iz „vodnjikavih biblioteka“, koje je njen otac tako demonstrativno odbacivao, ako ne i prezirao, verovatno izvlačila više kapitala od svih ostalih putnika zajedno. Od ono malo stvari što se uopšte nalazilo na brodu Kramer i Smol joj nisu uskraćivali ni retka, i možemo biti sigurni da ona nije propustila nijedan i da je lektira snažno uticala na njen kasniji rad ne samo sadržajno već i stilski. Sa najvećim uživanjem čitala je sve čega se mogla dočepati.

„Ona čita kao što jede“, primećuje Kramer o tome, „bez razlike sve što dođe na sto, od prostih avanturističkih romana preko putopisa pa do istorijskih romana, ni pred priručnicima i brodskim dnevnicima ne uzmiče, iako sam sigurna da od njih gotovo ništa ne razume. Ali očigledno joj se sviđa da se pretvara kako je se sve tiče, kao da se u sve razume i ima nekakav odnos prema svemu.“ (Kramer nije znao da se Felicitas tokom plovidbe brodom i dalje bavila svojim „nedeljnim izumima“ i da je pored ostalog i u tu svrhu rovarila po priručnicima. / Up. u *Nedeljnim izumima* pod N: Navigacijski instrument sa integrisanim detektorom ribe.)

Ali najčešće je čitala istorijske romane, dakle knjige onog žanra od koga će se kasnije često distancirati napro-

sto polemički naglašeno, kao da se stidi čitavog žanra istorijskog romana. Ako to izuzmemo, nemačkoj spisateljici Hope, svejedno kada i gde bi je to pitali, nikada nije dosadilo da skreće pažnju na to da ona u stvari ionako jedva čita, da već kao dete gotovo uopšte da nije čitala (iako je, prema njenim docnijim opisima, roditeljska kuća u Hamelnu bila puna knjiga: „Gde god da čovek stane, sedne i krene, svuda su bile knjige, moji roditelji i braća i sestre do danas su opsednuti čitaoci!“), pošto je prilikom čitanja isuviše brzo obuzme dosada. („Već na trećoj strani znam šta će se desiti na poslednjoj, čemu onda dalje čitanje?“) To i ništa drugo je razlog za to što je uopšte počela sa pisanjem, „jer tu mogu da radim šta hoću i ne moram da se bakćem sa trećera-zrednim fantazijama“.

Iako se odrasla autorka Hope ne može bez daljnjeg poistovetiti sa čitateljkom Felicitas na *Adelhajdi*, od nepunih četrnaest godina, brodska pisma Hopeove tiho uteruju autorku u laž. Felicitas je u svoja pisma prepisivala čitave stranice brodske lektire, podrobno je komentarisala i delimično čak i dopunjavala vlastitim radovima, zbog čega *Pisma o lektiri* među brodskim pismima (smeštena pod *Pisma sa Adelhajde*) nesumnjivo spadaju u zanimljivije predmete u zbirci. Ona dozvoljavaju bogat uvid u ranu spisateljsku radionicu Hopeove i jasno pokazuju da je postupak koji je Hope kasnije u svakom pogledu profinila i usavršila, stvaranje književnosti od književnosti a pri tom uspostavljanje vlastitog tona, ovde već očigledno u naznakama.

Tako, na primer, kad posle čitanja knjige pod naslovom *Terra Australis* u „gusarskoj paradi“ pod jezgrovitim i plakatskim nazivima ocrta kratke portrete i poternice „velikih ljudi i ubica“, čiji je životi očevidno fasciniraju, a među njima i izvesnog Vilijama Dampijera, o kome pod *Brza lova* nalazimo sledeći unos: „Roditelji umiru dok je D. još dete. Uzdiže se kako bi video svet rođenim očima. Mali od palube u Njufaundlendu. Previše hladno, previše mračno. Na jug. Pomorski ratovi. Upravnik plantaže i drvoseča. Veliki

sнови o brzoi lovi. Pirat pod upravom Šarpa i Koksona (mi-sli se na Bartolomjua Šarpa i Džona Koksona /fh). Malo uspeha. Različite međustanice. Pljačkaške plovitbe. Otkri-ća. Bolest i pijanstvo. Venčanje sa groficom od Graftona (brak bez dece). Autor više knjiga. Optužba zbog višestru-kih zavera protiv Krune. Lavina procesa zbog prevara. Umi-re u velikim dugovima (677 funti) u Londonu.“

Felicitas nedeljama časti posadu svojim istorijskim igra-ma zagonetanja, pri čemu, kao i obično, precenjuje entuzi-jazam posade: „Ko je od njih trojice najstariji: Kuk, Marko Polo, Magelan? Ko ima više ljudi na savesti: Kokson ili Šarp? Ko je imao babu Francuskinju: Dampijer ili Vejfer? Ko je gla-snije psovao: Revison ili Simpson? Ko je imao više od sto-tinu žena: Džek Berd ili Old Mob? Ko je imao više ožiljaka na licu: Pukovnik Džek ili Teri Savčuk? Koliko pirata se zo-ve Tom?“

Sve sama pitanja koja u *Pismima sa Adelhajde* postavlja i svojoj braći i sestrama iz Hamelna, od kojih takođe ne do-bija nikakav odgovor. Katalog pitanja manje pokazuje da je Felicitas volela priče o gusarima, a više da su je pre svega zanimali rasonoda, zabava i uzbuđenje. I koliko je sama u stvari bila, „jer naprosto niko nije hteo da me sluša“. Najka-snije od prelaska ekvatora zahvatio ju je, naime „čudnovat unutarnji nespokoj“, „ne dosada, nego, mnogo gore, nešto što se u celosti loše oseća“, piše svojoj braći i sestrama. „Sva-kog jutra priželjkujem da se konačno nešto desi, recimo neka pobuna, ili makar borba noževima prilikom koje bi ne-ko naprosto pao preko ograde i zauvek nestao. Ili da se ko-načno digne neka prava oluja, tako da se za vreme jela mo-ramo vezivati kako ne bismo izleteli kroz prozore. (Vreme je, sa izuzetkom nekoliko manjih bura, za vreme čitavog pu-tovanja ostalo potpuno nespektakularno. /fh)

Ali ništa od toga, ovde se naprosto ništa ne dešava, ku-var čak ne može da smogne snage da nam presoli supu. Čak i kad se uračuna vrućina, lenjost posade je skandalo-zna: rade, jedu, piju, spavaju, rade, jedu, igraju karte. Ne-

ma sporta, nema knjiga, nema pesama, po čitav dan ničega. (Vejnu se to ne bi desilo!) Malo posle ponoći ponekad načinim dva do tri koraka, osluškujući stanem na vratima menze za posadu i čujem ih unutra kako grgolje i smeju se. Onda odjednom tišina, zajedničko osluškivanje sa obe strane, oni unutra, ja napolju, tiho kucanje, kucanje zglobova prilikom bacanja karata, moglo bi biti i kuckanje kockica. Zveket flaša i čaša, onda opet smeh. Grom vas spalio, pseta! Onda opet tišina. Za vreme drugih večeri mali meteži, unutra neko skače na stolove ili razbacuje stolice unao-kolo. Tihi povici, zamišljam kako neko lice pada na ivicu stola ili među čaše ili pod sto, na pod, među noge. Šutiranja, guranje i udaranje. Koraci koji prilaze vratima. Trčim natrag u našu kabinu, izuvam se na pragu (zato što moj otac izumitelj odavno spava), zadržavam dah i uvlačim se pod cebe sa satom na srcu, on kuca i kucka i svetli u mraku. Tu sad ležim i pišem pisma dok Kokson i Šarp ne dođu po mene.“

Felicitas se, međutim, najviše bavi činjenicom da „niko od njih nema ni najblažeg pojma o tome odakle dolaze i kuda idu. Čitav brod je ostrvo ljudi koji pojma nemaju, posada je prazna glava proždrljivih usta, uvek jedu umesto da razgovaraju, a ako ipak razgovaraju, onda samo o jelu, dok ribaju palubu, skidaju rđu, zavrću šrafove, seckaju povrće, peru rublje i postavljaju stolove. Naširoko nigde junaka. Ni stjuard ni kuvar nikad nisu čuli za ime Šarp, a kamoli za Dampijera ili Koksona. Ni najmanje želje za pustolovinom, niko ovde ne zna šta je to, da to uopšte postoji: pustolovina.

Čak i Grušenko, koji se uvek pravi toliko važan povodom diska i kugle, nema ni najblažeg pojma o tome ko je prvi u velikoj istoriji čovečanstva oplovio našu malu Zemlju, ko je otkrio lepo južno kopno i ko je zaista smogao snage da pređe planine između Atlantskog i Pacifičkog okeana da bi potom prokopao rupu u krajoliku i napravio Panamski

kanal. Na mostu stvari ne izgledaju ništa bolje, Smol i Kremer ništa ne znaju, čak ni na kom brodu putuju niti zašto je Adelhajd bitna.“

Da je Hope ostala verna književnoj lozi Adelhajd i svojim piratima, danas bi verovatno bila uspešna autorka istorijskih romana. Čak i Kaj Rost, kome je, prirodno, nepoznato njeno mladalačko delo, „pod bremenom hopeovske misaone proze“ prepoznaje „nažalost potpuno zatrpan i potisnut talenat za plastične i zabavne prikaze“ i u svojim zaključcima žali što Hope traći „neverovatan potencijal“ tako što se odaje „razuzdano egocentričnim samorazmatranjima“, što je, kako dodaje, „kad se pažljivije pogleda, do korena neknjiževan stav“ koji stalno iznova dovodi do isključivanja „voljnih čitalaca“, zbog čega nije ni čudo „što Hope do danas nije prevedena ni na britanski ni na američki engleski“.

Uostalom, Felicitas Hope se na kasnijim turnejama javnih čitanja i predavanja redovno i često suočavala sa prekorom da je neodgovorna, čemu je na svim podijumima sveta parirala neumorno i sa sebi svojstvenim sportskim duhom. Jer koliko god da je književnost Felicitas Hope navodno „enigmatična“, „hermetična“ i prividno okrenuta od sveta, toliko je, paradoksalno, njena autorka bila svetu okrenuta, spremna na pregovore i na borbu. U ovom kontekstu treba podsetiti na susret, reprezentativan za mnoge druge nastupe, u Gete institutu u Čikagu (2004), kada je moderator i istoričar Džerom Kit Čester optužio Hopeovu za „prevejane igre skrivalica“ („all kinds of tricky hideaways“).

Tome se Hope suprotstavila na sledeći način: „Da li ste vi ikada sa nekim ko o tome nema ni najmanjeg pojma, recimo sa nekim Nemcem, bili na utakmici američkog bejzbola? Onda znate baš kao i ja koliko će se Nemač tamo, u slučaju da je učtiv, smrtno dosađivati, ali u slučaju da je neučtiv, izgubiće se u gruboj polemici, jer mu se igra čini sasvim besmislenom, pošto prosto-naprosto ne zna pravila.

To da mu nije prijatno u vlastitoj koži razume se samo po sebi, prirodno je da je čoveku uvek nelagodno kad ne može da deli nečije oduševljenje. Čovek završi u ofu prosto, jer ne zna šta se igra. To se mora umeti izdržati kad ste gost, ali i kad ste domaćin, jer, budimo poštteni, jedino što spasa vas, domaćina, jeste prosta činjenica da je stadion u koji ste odveli gosta pun, čime prividno imate većinu na svojoj strani. Ali zar bi neka utakmica zaista bila gora kad bi, recimo, imala samo desetero posetilaca, koji bi, međutim, svi znali pravila i svi bili frenetično oduševljeni? Zar nismo svi uvek isključeni? Da li se ikad čulo za nekog sportistu koji se izvinjavao zato što se na Mesecu ne zna kako se igra hokej na ledu? Isto je tako i prilikom čitanja i pisanja. Jedni su unutra, drugi napolju.“

Naravno da Džerom Čester nije imao ni najmanjeg pojma da je Hope odrasla u Kanadi i Australiji, a da i ne govorimo o njenoj karijeri u hokeju na ledu. Prošlost Hopeove, kuda god da je putovala i pred kim god da je pričala, bila je i ostala tabu. Čitavog života svim sredstvima je izbegavala da odigra „džokera mog detinjstva i mladosti, najjeftiniji trik na svetu“. Zbog čega ne čudi to što je Džerom Čester te večeri u Čikagu pobio argument Hopeove prostim protivarumentom da kod nemačkih pesnika i sport „nije ništa osim čiste metafore“. To da on sam mrzi svako takmičenje na igralištu i temeljito prezire sport bilo koje vrste Hope je saznala tek dva dana kasnije, kad ju je Čester pozvao na obilazak grada i posle toga na večeru. Jer on se, protivno očekivanjima, zaljubio u svoju sagovornicu.

Neka ostane nerazjašnjeno da li je Hope dva dana kasnije na pomenutom obilasku grada pokušala da nauči Džeroma Čestera kako se „ispravno kruniše“. Iako ponešto nagoveštava da je on barem delimično bio model za figuru profesora istorije i „stručnjaka za krunisanje“ u romanu *Jovanka* Hopeove, na drugi pogled deluje daleko verovatnije da je ona Čestera ovekovečila u liku „doktora Biča“, daleko prominentnijeg u romanu, u slici onog divnog i namu-

čenog večitog asistenta, koji je „najlepši i najbolji učenik od svih, koji sedi napred u prvom redu, kao na kočijaškom sedištu, i odavno nema volje da hvata beleške, jer (...) se plaši svog rukopisa koji se ne može razdvojiti od učenja. Levoruki rukopis od uvređenosti i častoljublja.“

No, teško da je Čester skrenuo Hopeovoj pažnju na građu o Svetoj Jovanki. On se specijalizovao za istoriju otkrića u osamnaestom i devetnaestom veku i smatrao je „takozvani srednji vek“ za „sve u svemu ne baš izdašno područje istraživanja, koje bi bez neke posebne nužde trebalo zanezariti“, za „ekran za projektovanje, sastavljen samo od nostalgičnih želja, namenjen nazadnim sanjarima koji i odviše rado zaostaju za prosvetenošću i savremenom naukom, jer se, slično većini beletrista, tamo očito osećaju bezbednije.“

Doživotna sklonost Hopeove prema junacima, svecima, vitezovima i kraljevima čisto je emocionalne prirode, razume se, i smeštena daleko od svakog ozbiljnog zanimanja za istraživanje. Baš kao i njena ljubav prema kapetanima, mornarima, plaćenicima i zanatlijama, ona verovatno vodi poreklo od njene naklonosti prema lutkarskom pozorištu, kao i od osnova njenog kratkog i intenzivnog verskog (katoličkog) obrazovanja od majke (Marije Zidlacek) i ljubavi prema bajkama, predanjima i legendama svih vrsta, koja se očigledno nadovezala na vaspitanje i očuvala do odraslog doba (povremeno delujući naivno), drugim rečima – prema jednostavnoj priči koja uvek tipizira svoje likove.

U Čikagu, seća se direktor tamošnjeg Gete instituta, nije pridobila slušaocce nekim čitanjem vlastitih tekstova nego, kad ju je Dž. K. Čester ispitivao o književnim uticajima, živahnim i detaljnim prepričavanjem predanja o hamelnskom pacolovcu, pri čemu je poseban značaj pridavala tome da istakne sudbinu slepog i hromog deteta, kako bi zaključila rečima: „I niko da mi nije rekao (don't tell me /fh) da ih ne poznaje, ta dva deteta koja su morala da ostanu, jer nisu bila dovoljno brza, i koja do danas zbunjeno stoje ispred hamelnskog Hohcajtshausa i čekaju da se jednog da-

na ipak vrati taj vetropirasti svirač kako bi i ona dobila svoju šansu. Jer na kraju krajeva svako ima pravo na to, pravo na šansu, pravo na putovanje, pravo na to da se ukrca na brod i vidi svet vlastitim očima.“

Navodno se tu Dž. K. Čester nasmejavao, pri čemu je, dođuše, stavio ruku na usta, na šta je Hope primetila kako niko ne treba da se stidi zbog svog smeha; uopšte, stid je, ne samo kad je reč o književnosti, krajnje neproduktivan, teza o kojoj su sa dosta žestine diskutovali kasnije uz perece i vino. Ali ona u prvom redu samo još jednom dokazuje koliko Hope voli scenu i provokativno uživanje, scenario, pozorište, patetičnu jednostavnost i plakatsku raskoš, kraljevu krunu kao i kapetanovu šapku. I kostim pacova.

Kažu da je na *Kvin Adelbajd* povremeno i po najvećoj vrućini pozirala kraj ograde u punoj hokejaškoj opremi sa palicom, kacigom i rukavicama. Nostalgija ili razmetljivost? Iz zabeležaka njenog oca može se saznati da je ni pod kakvim uslovima nisu mogli naterati da ostavi opremu u Brentfordu, iako su je Smol i Kramer više puta izričito uveravali kako kod njih njome neće moći da ostavi utisak, jer u Australiji od toga nema ni najmanje koristi. Što Felicitas nije baš ubedilo. „Oni zbilja tvrde da poznaju svet“, piše u Hameln, „ali kako bi znali koja se igra stvarno igra u Australiji?“

Do kraja putovanja Felicitas nema pametnija posla nego da i dalje čašćava posadu svojim biografskim igrama zagonetanja. Mučnije su samo još njene slavno-ozloglašene igre prividnih alternativa, ona pitanja na koja još u njenim ranim godinama otac iz načela nije odgovarao, koja su išla na živce njenim školskim drugovima, učiteljima i članovima tima i kojima je jedino Filis u svako doba umela da parira, opušteno i bez napora („Pa tvoj svetleći pak vidi i slepac!“) Sad je time proganjala Smola i Kramera: „Šta je gore? Gušenje ili davljenje? Smrzavanje u ledu ili smrt od žeđi u pustinji?“ „U čemu je“, pitao je Kramer, „razlika?“ A Smol je rekao: „Da li može da se bira?“

To što baš Hope, čiji detinjasto naivan kviz-mentalitet na lep način prikazuje kako istorija i geografija za nju dokazano nisu bile ništa doli proste „kocke u kutiji igračaka za moju veliku pripovest“, sa visine gleda na neobrazovanost posade prosečnog teretnog broda na kome su ona i njen otac za vreme čitavog putovanja bili jedini platežni gosti, u prvom redu pokazuje koliko je morala biti napeta i nemirna tokom poslednje etape putovanja, kada je sa sve većim očajanjem pokušavala da se rasonodi i skrene pažnju na sve zamislive načine. Ocu Felicitas očigledno nije mogla da poveri u kakvom je stanju. U zapisima Karla Hopea, sa izuzetkom beleške o tome kako Flaj noću povremeno nestaje iz kabine ali je ujutru „uvek na pravom mestu“, nema daljih pomena o tome.

Nedostatak koji će stalno iznova morati da nadoknađuje poljski mornar Hopeove, koji i u južnim morima ostaje bezimen i kome ona od početka putovanja stalno podmeće Crnog Petra sopstvenih teškoća i strahova. Tako i kad mu u jednom od svojih poznijih pisama pripisuje ono od čega najverovatnije sama pati: mešavinu „vodene klaustrofobije“ i „okeanske agorafobije“, pri čemu prostranstvo i beskraj mora „izazivaju strahovito mučnu teskobu u grudima, kao da se, zato što nema kopna na vidiku, svet odjednom smanjuje do ništavila“. Onda se oseća „kao da mu sve oduzima dah, kao da će se istog trena ugušiti, pri čemu (i dalje govorimo na poljskom) on prevrne očima i na smenu stavlja ruke na grlo i na grudni koš. Ponekad ga vidim kako stoji kraj ograde, petlja među konopcima i čujem ga kako mrmlja: Više vetra, više vazduha, više vode. Pri tom svega ima dovoljno. Vetra, vazduha, vode.“

Daleko više od dramatične okeanske agorafobije (tema agorafobije i klaustrofobije nikad nije napustila Hopeovu – setimo se da je patila od astme), no poljskog Felicitasinog zamenika muči nostalgija, dok ona sama u *Pismima sa Adelhajde* tvrdoglavo i preterano naglašava kako o nostal-

giji nema ni govora, ona je odavno maltene zaboravila da tako nešto uopšte postoji. Zapravo postoje brojne stvari koje ukazuju na to da se njena nostalgija nije stišala već se, što je putovanje odmicalo dalje na jug, pojačala do osjetljivosti, tako da je najkasnije južno od ekvatora počela da osim pisma nemačkoj braći i sestrama piše i brojna pisma u Kanadu (koja su, kako potvrđuje Smolovo knjigovodstvo, odašiljana), ne samo Filis već pre svega Vejnu. Pisma na koja verovatno nikad nije primila odgovor i koja su nam nažalost nedostupna. (Porodica Grecki odbija da pruži uvid u njih.)

Zato postoji druga epizoda, pribeležena za njenu braću i sestru, koja daje jasno obaveštenje o stanju njenog duha između Panamskog kanala i Tahitija: „Sinoć smo stajali ispod ogromnih zvezda (nigde drugde na svetu nema takvih zvezda!) i upravo smo delili poslednju cigaretu kad me je iznenada žestoko pritisnuo o ogradu i (bacivši u more i dalje upaljeni opušak) prošaptao mi na uvo: Mrzim Tahiti!“

Tome ništa ne treba dodati. Felicitas nije volela leto uopšte uzev, a južna mora posebno nije volela. Koliko je zaista veliki bio njen strah od leta i nove vrele domovine pokazuje jedna beleška Kramera koji se vrlo tačno seća kako je čitave večeri provodio sa Felicitas i pokušavao da je uteši time što i u Australiji, iako to nije opštepoznato, može da bude ledeno hladno, i da se tamo, iako hokej na ledu nije baš popularan, ipak može lepo skijati, on je to i sam radio. (Čista izmišljotina. Kramer nikad nije stao na skije. /fh) „A koliko ja tebe znam“, rekao je Kramer (i pri tom je prijateljski lupio po ramenu), „za najkraće vreme ćeš sastaviti valjanu ekipu, sve same fine devojčice i dečake, a tamo gde postoji pravi tim, tu će se naći i odgovarajući led, čak i u pustinji, garantujem ti!“

„Ali šta da radim sa tom kramerovskom utehom“, piše Felicitas, „kad kod kuće pred vratima stoje najduža noć, moj rođendan (više svetlosti!) i Božić. U Brentfordu je već nedeljama sneg, u Hamelnu padaju prve pahulje, kraljica gostoprinstva već danima peče keks, otac rezbari nove lutke

za pozorište (hoće li ove godine konačno biti i neki krokodil?), Marta (Marta Nit /fh) plete čarape, Filis sedi u kuhinji, puši (i muti šlag), Volter zaliva klizalište, Kim piše spiskove (pokloni za sve, nikog ne zaboraviti!), šta rade Kit i Glen? Nemam pojma. Samo veverica broj devedeset i devet (Vejn /fh), ispruživši se, leti preko leda i sakuplja pehare i još više pehara, jedan za sve, pehari za sve, i zaboravio me je, dok se Lusi bavi time da svoje učenike, kao i svake godine u decembru, podstiče sedeći za orguljama i da ih upućuje u božićnu predstavu, sve same ambiciozne ovce i pastire.

Lusi, najbolja profesorka klavira od svih, koja nevidljivo prolazi kroz sva vrata i sve nedeljne laboratorije zna iznutra, nekako će već uspeti u tome. Jer Marija i Josif svake godine iznova rastu, a Toni (Toni Tonel /fh) će ih sve naštimovati. Ali pastira kao što sam ja (ruku na srce i u vatru!) nikad više neće naći, niko nikad neće glumiti boljeg pastira nego ja, prvi i najbolji pastir na svetu, onaj koji zna kakav je čas kucnuo, zato što čita iz zvezda i tačno zna kad dolaze kraljevi i kako se to svečano objavljuje: ne uz orgulje, ne za klavirom, ne uz Hindemita i Rahmanjinova, ne Šenbergom niti Bahovim trubama, nego brodskom trubom, uz čiji zvuk se topot nogu mornara pretvara u topot slonova, praćen kamilama i bubnjevima, cimbalima i zveckama, dok ja, pastir u dresu 99, ne zaustavim divlji metež tako što podignem glas i povičem da dolaze kraljevi tako da me dobro čuju svi od arene do najviših tribina. Kraljevi dolaze, kraljevi dolaze!

I gle, tišina vlada na ledu, glumci su se ukočili usred pokreta, čak i broj devedeset devet je zastao i gleda u nebo na kome se ništa ne može videti, jer se gore ne vidi ono što se dole ne oseća a dole se ne oseća ono što se gore ne vidi, zbog čega se kraljevi nigde ne ukazuju. Na jednu kratku desetinku sekunde glumci zastaju, čak i Bejmi i Volter sede mirno i oslušuju čekajući naredbu odozgo. Sve stoji u redu pred velikom tišinom. Samo prvi pokretač, najveći trener na svetu, ćuti. A Filis se nasmeje tiho i nežno i zapali,

sasvim uzgred, još jednu cigaretu, jer kao i uvek zna šta će biti. Da će se magari na ledu odjednom pretvoriti u kraljeve, jer kraljevi uopšte nisu iščezli, nego su samo nastavili da idu, nogu pred nogu, sigurnog koraka po ovom terenu, dok na drugom kraju planine nisu iznenada ugledali veliku i sjajnu svetlost. I, deco! Šta da vam kažem: eno ih odjednom na Tahitiju, na maločas stvorenoj obali. Na to, naravno, niko nije računao. Možete misliti kolika je to radost bila. A za sve to treba da zahvale pacolovcu. Jer da ih on nije poveo sa sobom, do danas bi sedeli u Brentfordu, bez izgleda na krunu.“

Bila je to, dakle, ponovo Filis koja je Felicitas, i preko velike udaljenosti, podsticala da od nužde načini vrlinu, iako ovde nesumnjivo imamo posla sa ranim uzornim primerom hopeovske liturgije utehe i proze samospasavanja, u kome iskrsavaju brojni motivi koje je Felicitas Hope preuzela u svojim poznijim delima (u daleko manje emocijom i patetikom natovarenoj formi), pre svega u romanu *Rajevi, prekomorje*, u kome (književno veoma zakukuljeno) ponovo priziva godine kada je redovno nastupala u božićnim predstavama koje je Lusi inscenirala i to, provereno, ne samo sa velikim uspehom nego i sa najvećim zadovoljstvom.

Koliko su odista bili delotvorni vidovi njenog književnog i fantastičnog tešenja same sebe teško je proceniti, jer Hope, kontrirajući onome što je upravo napisala, u istom tekstu nastavlja sa protivstavom, tako tipičnim za nju, koji utehu i duhovno uzdizanje dozvoljava samo na kratki rok, kako bi potom opet sve doveo u pitanje: „Samo što, nažalost, ni Filis ni Lusi, pogotovu ne ovde dole na drugom kraju sveta, ne mogu da čuju moj pastirski glas, jer je ovde odavno leto, leto o kome tamo gore niko nema ni najmanjeg pojma, jer leto i zima ne samo da nisu isti već nijedno leto ne liči na neko drugo.

Jer šta je leto u planinama Vezer prema kanadskom letu, prema australijskom letu! Na kraju krajeva, mi smo ovde dole na kraju sveta koji je i dalje disk, opkoljeni željama,

sve samim ostrvima slatkih obećanja na kojima svaki mornar zaboravi otkuda veruje da je došao i kuda veruje da želi da otputuje. Jer ovo ovde su posebna ostrva, sa drugim pastirima i kraljevima, na kojima nema ni zime, ni groblja, a ni Božića, odande se niko ne vraća.“ (Iz: *Mrzim Tabiti*)

Ma koliko da su je Smol i Kramer terali na to, sigurno je da Felicitas za vreme svog putovanja 1974. godine prilikom pristajanja u Papitiju (Tahiti) nije nogom kročila na kopno, u čemu je, uostalom, sledila uzor svog oca koji je uprkos neprekidnoj morskoj bolesti za vreme čitave plovidbe izbegavao svako izlaženje na kopno: „Na kraju krajeva, na kopnu imamo sve što nam treba. Samo što Felicitas, ne sasvim neočekivano, i ovde dole želi adventski venac. A tamo napolju ima dovoljno svetiljki da joj priušte božićno raspoloženje.“ I nastavlja: „Večeras opet uplakano dete. Naporno. Felicitas se plaši dolaska, rugaće joj se zbog odeće. Dečje žalbe. Novi kupaci kostim uopšte ne dolazi u obzir.“

Lako je, međutim, moguće da se Karl Hope, baš kao i njegova ćerka, jednostavno plašio kopna, „dosta prosečan slučaj straha od izlaženja na kopno“, kako beleži Kramer u svojim zapisima, „od koga neretko pate ne samo pomorci već pre svega platežni gosti nakon više nedelja neprekidne plovidbe, kad su odjednom prinuđeni da teskobni i u svakom pogledu skućeni život na brodu i lične fantazije, koje se pod takvim uslovima povremeno naročito razbokore, uporede sa stvarnošću.“

Jer „na obali su stajale polugole žene, muškarci i deca, sa korpama punim čudnovatog voća i smešnih igračaka i sa vencima oko vrata, i raširenih ruku su primali sve što im je sa broda dolazilo u susret. Smejali su se i plesali, bacali u vazduh cveće i šarene lopte (crvene i žute) koje je Grušenko opušteno hvatao levom rukom, i na trenutak sam poverovala da ga nikada više neću videti. Ali dva dana kasnije se vratio, veselo se teturajući, veoma pijan i sa cvećem u ušima, i ispričao mi je kako ne želi da otputuje, jer ovde nema godišnjih doba niti grobalja, iz čega je u svoju korist zaklju-

čio da su ljudi barem ovde besmrtni, večita mladost, večita lepota. Nisam bila na kopnu, ali tačno znam na šta je pomislilo u poslednjem trenutku pre nego što se lagano i sa osmehom spustio na kolena da bi se celom dužinom opružio po palubi i zapao u večiti san iz koga se probudio tek kad se u daljini ukazala prva pruga australijske obale.“
(*Mrzim Tabiti*)

U predvečerje 22. decembra teretni brod *Kvin Adelhajd*, pod engleskom zastavom i komandom kapetana Bartolomjua Džonatana Smola, u skladu sa planom i „bez beleški o naročitim događajima“, stigao je oko 7.30 po lokalnom vremenu i temperaturi od oko 28 stepeni Celzijusa u Port Adelejd, luku glavnog grada savezne države Južna Australija u Australiji, koja je (Felicitas se obavestila u broskoj biblioteci) svojim naseljenicima još u novembru 1838. obećala slobodu veroispovesti, zbog čega Felicitas nisu mogli sprečiti da prilikom oproštaja na palubi nosi adventski venac na glavi („niko nije znao odakle joj“) sa četiri upaljene sveće („Na kraju krajeva, treba da se vidi da stižem!“), koje su, doduše, vetar i samo kretanje tela ugasili već na prvom koraku, što nju nije sprečilo da pred prizorom luke u daljini održi sledeći oproštajni govor, koji je za nas sačuvan samo zato što ga je kapetan Smol stenografisao. Ovde ćemo uz ogradu citirati sledeći izvod:

„Mnogopoštovana Kvin Adelhajd, kapetani, oficiri, mornari, pomorci i prijatelji! Oproštaj će mi slomiti srce, iako mi je danas za vreme poslednjeg doručka otac objasnio kako srce brzo zarasta, to je pravo čudo anatomije. Nadajmo se da je u pravu. Ako mi uprkos tome budete nedostajali, neću izreći ni reči o tome, to ste mi vi pokazali, a ja sam naučila lekciju. Uprkos tome, pitam vas: kako to da se ništa ne gubi u daljini, već sve zauvek ostaje? To mora da je sila sećanja, koja je veća od svakog okeana i u kojoj je, kako god da obrnemo stvar, za sve i svakog rezervisano neko mesto (ovde, prema Smolu, žestoki pokreti kako od govornice ta-

ko i od posade), koje nikad neće zauzeti neko drugi. Dovolite mi da to ovako kažem: plovili smo zajedno, zajedno smo jeli, zajedno igrali (u jurišnim redovima jedni, u odbrambenim drugi), zajedno spavali i zajedno se gledali oči u oči sa morem i govorili na svim jezicima.

Ali šta su već jezici – jedan govori, drugi se smeje, treći baca karte među kocke, a četvrti ustaje i leže u krevet. Ne mogu ni da vam objašnjavam zvezde (ovde, prema Smolu, crtanje nogom po podu i razmena pogleda sa nekim poljskim mornarom) niti vam mogu obećati vence (glasani smeh i upiranje prstom u adventski venac Hopeove), zato što vam ništa ne mogu obećati, sem da se neću vratiti i da vas nikad više neću pitati da li je Dampijer imao babu Francuskinju (smeh) i koliko je ožiljaka imao Savčuk. Ali, oprostite mi iskrenost na rastanku, nikad od vas neće biti prava posada, za to ste previše površni, previše rasejani, previše se bavite sami sobom. Ipak ne gubim nadu da će se to jednog dana promeniti (ovde je, izveštava Kramer, neočekivano podigla obe ruke, baš kao onomad u menzi kad je neuspešno pokušala da napravi tim), i kao znak toga da verujem u vas, ostaviću vam nešto što će vas zauvek podsećati na mene, radite sa time što god hoćete!“

„Tačno na tom mestu“, glasi Smolov zapis, „zastala je, zamahnula rukama nadole (adventski venac se opasno nakrivio, ali je ostao nad levim uhom) i nenadano iz džepa izvukla pak, na sekundu ga podigla prema mesecu i bacila ga (uvežbano, isuviše sračunato na efekat, primećuje Smol), uz veliki gest među slušaocima, koji su se smesta žestoko uskomešali.“

Nije mucavi poljski mornar nego mašinista Grušenko ulovio pak Hopeove u letu, levom rukom, i zauvek ga smestio u gol, u sopstveni džep. Nakon čega je nastalo divlje tiskanje, svi su se kao jedan bacili na Grušenka pokušavajući da se dokopaju njegovog džepa, dok Smol nije oštro zvižnuo, klupko od ljudi se razmotalo i kao vihor se opet uobličilo u redove, počelo je tapšanje. Kuvar i stjuard su snimi-

li fotografiju, dok se Karl Hope, manje zbunjen a više nestrljiv, premeštao s noge na nogu, jer mu je i dalje bilo muka (već danima ništa nije jeo) i, jer je već nedeljama sanjao samo o tome da ostavi plovidbu za sobom i konačno legne u krevet koji će „jednom zasvagda prestati da se ljulja i pružiti izglede na kopno i rad“.

Doduše, Karlovo strpljenje je poslednji put iskušano kad je Grušenko neočekivano istupio i sam počeo da drži govor, na ruskom koji je bio toliko tečan i bujao tako neumitno da niko nije ni pomislio na prevođenje. Tako je raskošni govor tekao i izlivaio se preko ograde do obale sve dok Felicitas odjednom nije ustala, prišla Grušenku i („čemu se od nje niko ne bi nadao“, kaže Smol) poljubila ga „posred usta“, od čega je on, blago se povodeći, konačno zanemio, nespretno joj namestio adventski venac na glavi i, postide-no se povukavši, prešao nadlanicom preko očiju. Tu su odjednom svi pohrlili da je ljube, ali kako je to, prirodno, bilo nemoguće, počeli su da riju po džepovima i da kopaju za poklonima. Samo, nisu ih nalazili, čak i da su ih našli, ne bi ih se mogli otarasiti, jer je Karl, kao da se odjednom probudio iz nekakvog polusna, odlučno gurao ćerku prema pokretnom mostiću.

Samo nas more uči da bez ijedne reči jedemo ono što se iznese na sto. Ovde vidite Felicitas, tamo njenog oca, a onde Kramera, koji je lako tapše po leđima, dok joj Smol za rastanak u ruku gura knjigu pod naslovom *Sudbina u australijskom bušu* (Ludvig Lajhhart: *Sudbina u australijskom bušu. Proboj u srce kontinenta* /fh), koju je Felicitas brižljivo spakovala u svoj karirani ruksak. Onda su otac i kći sišli niz mostić, Karl levo, Felicitas desno, i zajedno su stigli na kraj sveta. Na dnu se Felicitas poslednji put okrenula, lake ruke strgnula adventski venac sa glave i bacila ga u vodu. Povrh toga je dobacila poljubac. Bocama i ribicama.